

Obsah

1. Biofyzika a její význam pro zdravotnické obory	11
2. Struktura živé hmoty	13
2.1 Rekapitulace kvantové a jaderné fyziky	13
2.1.1 Submolekulární struktura hmoty	13
2.1.1.1 Čtyři základní interakce	13
2.1.1.2 Základní částice hmoty	14
2.1.1.3 Kvantové vlastnosti částic a jejich důsledky	15
2.1.2 Všeobecné vlastnosti atomů	17
2.1.2.1 Elektronový obal atomu	17
2.1.2.2 Jádro atomu a jeho vlastnosti	20
2.1.3 Radioaktivita a ionizující záření	22
2.1.3.1 Druhy radioaktivní přeměny	22
2.1.3.2 Zákonitosti radioaktivní přeměny	25
2.1.3.3 Interakce ionizujícího záření s látkou	26
2.1.4 Jednotky používané pro měření ionizujícího záření	31
2.2 Fyzikálně-chemické vlastnosti molekul a jejich struktura	31
2.2.1 Silné interakce mezi atomy - chemické vazby	32
2.2.2 Slabé chemické interakce	34
2.2.3 Kohezní síly a viskozita kapalin	35
2.3 Základní vlastnosti vody	36
2.3.1 Voda a její vlastnosti	36
2.3.2 Funkce vody v organismu	37
2.4 Biopolymery a jejich struktura	38
2.4.1 Základní typy biopolymerů a jejich vlastnosti	38
2.4.2 Struktury bílkovin a jejich změny	40
2.4.3 Přehled metod studia struktury biopolymerů	42
2.5 Disperzní soustavy a jejich vlastnosti	44
2.5.1 Druhy disperzních soustav	44
2.5.2 Koloidní disperze (soustavy) a jejich fyzikální vlastnosti	46
2.5.3 Metody analýzy koloidních roztoků a některých hrubých disperzí	47
3. Úvod do termodynamiky a bioenergetiky	51
3.1 Základní pojmy a zákony rovnovážné termodynamiky	51
3.1.1 Základní vlastnosti termodynamických systémů	51
3.1.2 Práce termodynamického systému. Teplota a teplo.	52
3.1.3 Stavové rovnice a základní děje v plynech	54
3.1.4 Termodynamické zákony	56
3.1.5 Termodynamické potenciály	57
3.1.6 Chemický potenciál	60
3.1.7 Chemická rovnováha a chemická práce	61
3.2 Interpretace některých poznatků statistické fyziky	63
3.3 Aplikace poznatků termodynamiky	67
3.3.1 Osmotický tlak	67
3.3.2 Skupenské stavy látek a fázové rovnováhy	69
3.3.3 Povrchové a adsorpční jevy	73
3.3.4 Galvanický článek	75

3.3.5 Klidové membránové napětí (potenciál)	77
3.3.5.1 Nernstova rovnice pro klidové membránové napětí	77
3.3.5.2 Donnanova rovnováha	79
3.4 Nástin termodynamiky živých systémů	80
3.4.1 Produkce entropie a stacionární stav	80
3.4.2 Příklady nerovnovážných termodynamických procesů	82
3.4.2.1 Difuze	82
3.4.2.2 Goldmanova rovnice (stacionární membránové napětí).....	83
3.4.3 Nelineární termodynamika a disipativní struktury	84
3.5 Energetické procesy v živých systémech	86
3.5.1 Zdroje a přeměny energie živých systémů	87
3.5.2 Spotřeba energie v živých systémech	88
4. Mechanické vlastnosti živých systémů	91
4.1 Základní pojmy mechaniky	91
4.1.1 Mechanika pevných látek	91
4.1.2 Biomechanika	95
4.1.3 Rozdělení látek podle mechanických vlastností	96
4.2 Struktura a mechanické vlastnosti buněk	96
4.2.1 Struktura eukaryontních buněk	96
4.2.2 Statické mechanické vlastnosti	98
4.2.3 Dynamické vlastnosti	99
4.3 Mechanické vlastnosti mnohobuněčných systémů	101
4.3.1 Mechanické vlastnosti zubů	101
4.3.2 Mechanické vlastnosti podpůrně-pohybového systému	101
4.3.2.1 Statika a kinematika kostí a kloubů	101
4.3.2.2 Biomechanika svalového stahu	103
4.3.3 Biomechanika srdečně-cévního systému	104
4.3.3.1 Srdce jako pumpa	105
4.3.3.2 Fyzikální zákony proudění	105
4.3.3.3 Proudění krve	106
4.3.3.4 Mechanické vlastnosti cév	108
4.3.3.5 Proudění krve v kapilárách	109
4.3.3.6 Mechanické vlastnosti krve	110
4.3.4 Biomechanika dýchání	111
4.3.4.1 Dýchací pohyby	111
4.3.4.2 Dýchací odpory	112
4.3.4.3 Dechové objemy a kapacity	112
4.3.4.4 Mechanismus výměny plynů mezi vnějším a vnitřním prostředím	114
4.3.5 Lidský hlas a jeho vlastnosti	114
4.3.5.1 Akustická skladba lidské řeči	115
4.3.6 Biofyzika vyměšovacího systému	116
4.3.6.1 Glomerulární filtrace	117
4.3.6.2 Biofyzikální funkce tubulů	117
4.3.7 Biomechanika trávicího systému	118
5. Elektrické jevy a živé systémy	121
5.1 Základní pojmy a zákony elektřiny	121
5.1.1 Elektrické pole	121
5.1.2 Elektrický proud	124

5.1.3	Práce a výkon ustáleného proudu	126
5.2	Elektrické projevy buněk	126
5.2.1	Klidový membránový potenciál (napětí)	126
5.2.1.1	Měření membránového potenciálu	127
5.2.2	Vznik akčního potenciálu	128
5.2.3	Šíření akčního potenciálu	129
5.2.4	Synaptický přenos akčního potenciálu	131
5.2.5	Modelování elektrických vlastností buněčné membrány	133
5.3	Elektrické vlastnosti tkání	134
5.3.1	Vedení elektrického proudu tkáněmi	134
5.3.2	Elektrická dráždivost	135
5.3.3	Pasivní elektrické vlastnosti	137
6.	Obecná charakteristika smyslového vnímání	139
6.1	Rozdělení receptorů	139
6.2	Převodní funkce receptorů	140
6.3	Biofyzikální vztah podnětu a počítku	141
6.4	Biofyzika vnímání chemických podnětů	142
6.5	Struktura a funkce receptorů čichu a chuti	143
7.	Biofyzika vnímání akustických podnětů	145
7.1	Základní pojmy akustiky	145
7.2	Hlasitost, sluchové pole	146
7.3	Biofyzikální funkce ucha	147
7.3.1	Mechanismus převodu akustických signálů	148
7.3.2	Mechanismus příjmu a analýzy akustických signálů	148
7.3.3	Elektrické jevy spojené s recepcí zvuku	151
7.4	Biofyzikální funkce vestibulárního ústrojí	151
7.5	Vady sluchu a jejich korekce	152
7.5.1	Fyzikální principy vyšetřování vad sluchu	152
7.5.2	Principy korekce sluchových vad	153
8.	Příjem a zpracování optických podnětů	155
8.1	Světlo – fyzikální vlastnosti a zdroje	155
8.2	Optické vlastnosti oka	160
8.2.1	Skladba oka a optické vlastnosti jeho světlolomných prostředí	160
8.2.2	Akomodace oka	162
8.2.3	Ametropie sférické	163
8.2.4	Ametropie asférická	164
8.3	Mechanismus vnímání světelných podnětů	165
8.3.1	Struktura sítnice	165
8.3.2	Vidění	166
8.3.3	Barevné vidění a jeho poruchy	168
8.3.4	Elektrické projevy sítnice	170
8.4	Korekce vad optického systému oka	171
8.4.1	Brýle	171
8.4.2	Kontaktní čočky	172
8.4.3	Nitrooční umělé čočky	172
8.4.4	Sítnicové implantáty	173
9.	Účinky fyzikálních faktorů na živé systémy	175
9.1	Účinky mechanických faktorů	175

9.1.1	Účinky tlakových změn	175
9.1.2	Účinky změn rychlosti	176
9.1.3	Účinky mechanických sil	177
9.2	Účinky akustických faktorů	177
9.2.1	Účinky zvukových polí	178
9.2.2	Účinky ultrazvuku	179
9.3	Vliv meteorologických podmínek na organismus	180
9.4	Účinky elektrických proudů	183
9.4.1	Vedení elektrického proudu tkáněmi	183
9.4.2	Úrazy elektrickým proudem	184
9.5	Účinky magnetických polí	185
9.6	Účinky neionizujícího elektromagnetického záření	186
9.6.1	Fyzikální charakteristika viditelného záření	186
9.6.2	Biologické účinky optického záření	188
9.7	Biologické účinky ionizujícího záření	190
9.7.1	Mechanismy účinků	190
9.7.2	Biologické účinky jaderných výbuchů	192
9.7.3	Ochrana před ionizujícím zářením	193
10.	Diagnostické metody a přístroje	195
10.1	Biologické signály a jejich diagnostický význam	195
10.2	Zobrazovací metody, které využívají ionizující záření	197
10.2.1	Rentgenové zobrazovací metody	197
10.2.1.1	Vznik rentgenového záření	197
10.2.1.2	Základní schéma rentgenového přístroje	200
10.2.1.3	Vznik rentgenového obrazu - chod rentgenových paprsků	200
10.2.1.4	Specifické metody a přístroje v rentgenové diagnostice	203
10.2.1.5	Rentgenové přístroje ve stomatologii	203
10.2.2	Výpočetní tomografie (CT)	204
10.2.3	Radionuklidové zobrazovací a jiné diagnostické metody	205
10.2.3.1	Stopování (tracing) a radioimmunoassay	206
10.2.3.2	Scintilační počítač a pohybový scintigraf	206
10.2.4	SPECT a PET	207
10.3	Zobrazovací metody, které nevyužívají ionizující záření	209
10.3.1	Termografie	210
10.3.1.1	Bezkontaktní termografie	210
10.3.1.2	Diagnostický význam termografie	211
10.3.2	Ultrazvukové diagnostické metody	212
10.3.2.1	Mechanismus ultrazvukového zobrazení	212
10.3.2.2	Dopplerovské metody	214
10.3.2.3	Kombinované metody	216
10.3.2.4	Diagnostický význam ultrasonografie	217
10.3.3	Endoskopické metody	218
10.3.3.1	Endoskopická zrcadla	218
10.3.3.2	Endoskopy s pevnými tubusy	219
10.3.3.3	Fibroskopy	220
10.3.4	Zobrazení pomocí magnetické rezonanční tomografie (MRI)	221
10.3.4.1	Jev jaderné magnetické rezonance	221
10.3.4.2	Princip získání obrazové informace	223

10.3.4.3 Klinicky význam metody	225
10.4 Elektrodiagnostické metody	225
10.4.1 Druhy elektrod a způsoby registrace	226
10.4.2 Metody založené na registraci činnostních potenciálů	228
10.4.2.1 Elektrokardiografie (EKG)	228
10.4.2.2 Elektromyografie (EMG)	231
10.4.2.3 Elektroencefalografie (EEG)	231
10.4.2.4 Elektoretinografie (ERG)	232
10.4.3 Metody založené na elektrické dráždivosti	233
10.5 Měřicí a záznamové diagnostické metody	234
10.5.1 Detekce a měření mechanických veličin	234
10.5.1.1 Měření tlaku	234
10.5.1.2 Tlak krve	235
10.5.1.3 Další metody měření tlaku v lékařství	236
10.5.1.4 Měření mechanické práce a výkonu	237
10.5.2 Detekce nízkofrekvenčních mechanických vibrací a zvuku	238
10.5.3 Monitorování a telemetrie	238
11. Principy léčebných metod	241
11.1 Biofyzikální základy neinvazivních léčebných metod	241
11.1.1 Léčení mechanickou energií	241
11.1.1.1 Základní formy masáže	241
11.1.1.2 Ultrazvuková terapie	241
11.1.1.3 Litotripse rázovými vlnami	242
11.1.1.4 Léčení rázovými vlnami	243
11.1.2 Elektroléčebné metody	244
11.1.2.1 Účinky stejnosměrného proudu	244
11.1.2.2 Účinky střídavých proudů a elektrických impulsů	244
11.1.3 Principy léčby magnetickými poli	246
11.1.3.1 Druhy magnetických polí a jejich interakce s biologickými systémy	246
11.1.3.2 Hlavní složky léčebného působení magnetických polí	247
11.1.4 Léčebné metody využívající teplo	248
11.1.4.1 Teploléčebné metody s využitím převodu tepla vedením	248
11.1.4.2 Teploléčebné metody využívající převodu tepla prouděním	249
11.1.4.3 Teploléčebné metody s využitím převodu tepla zářením	249
11.1.4.4 Teploléčebné metody s využitím vysokofrekvenčních proudů	249
11.1.4.5 Tepelné působení ultrazvuku	251
11.1.5 Léčebné metody využívající světlo	251
11.1.5.1 Léčení laserovým zářením	251
11.1.5.2 Léčení polarizovaným světlem	253
11.1.5.3 Léčebné využití fotodynamického účinku	253
11.1.5.4 Léčebné zdroje ultrafialového záření	253
11.1.6 Fyzikální principy léčby ionizujícím zářením	254
11.1.6.1 Faktory ovlivňující výsledek léčby	254
11.1.6.2 Zdroje záření	255
11.1.6.3 Urychlovače částic	256
11.1.6.4 Geometrie ozařování	259
11.2 Biofyzikální principy invazivních léčebných metod	260
11.2.1 Fyzikální principy alternativních chirurgických nástrojů	260

11.2.1.1	Elektrotomie a elektrokoagulace	260
11.2.1.2	Laserové chirurgické nástroje	261
11.2.1.3	Ultrazvukové chirurgické přístroje	262
11.2.1.4	Přístroje pro kryochirurgii	263
11.2.1.5	Řezání pomocí vodního proudu (vodní skalpel)	263
11.2.2	Fyzikální principy hlavních stomatologických nástrojů	264
11.2.2.1	Rotační nástroje	264
11.2.2.2	Pákové nástroje	265
11.2.3	Přístroje podporující nebo nahrazující funkci orgánů	266
11.2.3.1	Přístroje pro podporu dýchání	266
11.2.3.2	Podpora a náhrada funkce srdce	267
11.2.3.3	Náhrada funkce ledvin	268
11.2.3.4	Končetinové protézy	269
11.2.3.5	Zubní náhrady	270
11.2.3.6	Injekční pumpy	271
12.	Laboratorní metody a přístroje	273
12.1	Elektrochemické analytické metody	273
12.1.1	Základní druhy elektrod	273
12.1.2	Konduktometrie	274
12.1.3	Polarografie a voltametrie	275
12.2	Optické laboratorní metody	276
12.2.1	Spektrofotometrie	276
12.2.2	Polarimetrie	278
12.2.3	Refraktometrie	279
12.3	Metody mikroskopie	281
12.3.1	Optická mikroskopie	281
12.3.1.1	Schéma optického mikroskopu a vlastnosti jeho optického systému	281
12.3.1.2	Varianty optického mikroskopu	283
12.3.1.3	Speciální optické mikroskopy	284
12.3.2	Elektronová mikroskopie	286
12.3.2.1	Transmisní elektronová mikroskopie (TEM)	287
12.3.2.2	Rastrovací elektronová mikroskopie (SEM)	288
12.3.2.3	Skenovací tunelová elektronová mikroskopie	288
12.4	Pomocné laboratorní metody	289
12.4.1	Mechanická a ultrazvuková zařízení	289
12.4.2	Tepelná zařízení	291
12.4.3	Klimatizace	292
Rejstřík	295	
Appendix I - Veličiny a jejich jednotky, významné konstanty	307	
Appendix II - Použitá a doporučená literatura (výběr)	311	